

УДК 341(095)"16"

DOI 10.32755/sjeducation.2020.02.080

ГЕРМЕНЕВТИКА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ НАУК

Доній Наталія Євгенівна, доктор філософських наук, професор,
професор кафедри економіки та соціальних дисциплін,
Академія Державної пенітенціарної служби
(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,
e-mail: doniyne@ukr.net)
ORCID: 0000-0001-7933-887X

У статті актуалізовано увагу на факті, що винятковим предметом соціально-гуманітарного пізнання є текст як первинна реальність. Зазначено, що герменевтика виступає саме тим методом та методологією, що найчастіше використовується для дослідження тексту в просторі соціогуманітарних наук. Метою публікації визначено виділення основних специфічних ознак герменевтичної методології в просторі соціогуманітарних наук.

Показано, що на момент зародження та на ранньому етапі свого розвитку герменевтика уявлялася як мистецтво, як допоміжний засіб тлумачення і розуміння текстів. Досліджено, що в підсумку трансформації герменевтика стала розглядатися як варіант пошуку істини і науковий метод, що не втратив при цьому позиції як варіації мистецтва. Через аналіз розгортання методу продемонстровано, що герменевтика ніколи не була абстрактною теорією, а завжди супроводжувала соціальну діяльність людей у напрямку вирішення життєвих питань. Зазначено, що потужний імпульс для «захоплення» нових сфер у ХХ–ХХІ ст. метод герменевтики отримав завдяки перетворенню соціального простору на інформаційне суспільство, в якому комунікація та діалог стали визначати успішність результатів учасників такої взаємодії. Вказано, що на сьогодні герменевтика претендує не стільки на створення теорії суспільних наук, скільки на виявлення філософських, методологічних і світоглядних підстав соціальних і гуманітарних наук. Підкреслено, що особлива популярність герменевтики полягає в тому, що вона визнається дієвою універсальною соціогуманітарною методологією, що пов'язується із: 1) розумінням як осягненням досліджуваних об'єктів – процесів, предметів та дій і різних текстів; 2) інтерпретацією, завдання якої допомогти зрозуміти текст і його цінність; 3) застосуванням як реалізованою умовою, що дистанція між ситуацією створення тексту та часом її інтерпретації подолана завдяки зусиллям інтерпретатора.

Ключові слова: розуміння, герменевтика, текст, інтерпретація, соціогуманітарні науки, інтерпретатор, застосування.

HERMENEUTICS AS A METHODOLOGY OF SOCIOHUMANITIES

Donii Nataliia, Doctor of Sciences (Phylosophy), Professor,
Professor of the Department of Economy and Social Disciplines,
Academy of the State Penitentiary Service
(14000, Ukraine, Chernihiv, Honcha st., 34,
e-mail: doniyne@ukr.net)
ORCID: 0000-0001-7933-887X

The author of the article draws attention to the fact that the relevance of the research is due to the need to describe hermeneutics as a method of humanitarian knowledge and methodology that is most often used in the sociohumanities, as well as the fact about the borer of XX-XXI centuries which raised to a new level of humanitarian knowledge under the slogan of anthropological appeal.

The purpose of the research is to identify the main specific features of hermeneutic methodology in the space of sociohumanities.

The results of the study. *The method of hermeneutics unfolds gradually and among the practical and theoretical needs that influenced its development are: the demands of ancient Greek society; transformation of Christianity into the dominant religion; separation in modern times, in independent scientific fields, politics, economics, psychology, etc.; demand for translations from classical dead languages into living languages of literary, philosophical and historical monuments; actualization of interest in history, linguistics in connection with the awareness of the importance of preserving the authority of humanitarian knowledge. It is also noted that the method of hermeneutics received a powerful impetus for the further "occupation" of new areas due to the transformation of social space into an information society, where communication and dialogue began to determine the success of the results of such interaction.*

Conclusion. *At the time of its origin, hermeneutics was presented as the art of interpreting and understanding texts, and over time it became seen as a variant of the search for truth and a scientific method. Tracing the development of hermeneutics, it is indicated that hermeneutics has never been an abstract theory, but has always accompanied the social activities of people to find solutions to life's issues. The special popularity of hermeneutics is that it is recognized as an effective universal sociohumanitarian methodology, which is associated with: 1) understanding as comprehension of the studied objects - processes, objects and actions and various texts; 2) interpretation, the task of which is to help understand the text and its value; 3) application as a condition that the distance between the situation of text creation and the time of its interpretation is overcome due to the efforts of the interpreter.*

Key words: *understanding, hermeneutics, text, interpretation, sociohumanities, interpreter, application.*

Актуальність теми дослідження. Наукознавство, розглядаючи процес наукового пізнання світу, завжди звертається до питання щодо способу, прийомів, операцій та засобів отримання знання.

Найбільш ілюстративним наголосом на цьому є думка відомого французького математика і фізика XVIII–XIX ст. П. Лапласа, який зауважив, що розглянути метод, яким послуговувався вчений, роблячи геніальне відкриття, не менш важливо для науки, ніж саме це відкриття [1, с. 20]. Цей принцип спрацьовує як для природничих, так і для гуманітарних наук. Однак відомо, що природничі та гуманітарні науки мають низку відмінностей, що стосуються як процесу пізнання, так і конкретних методів і характеру об'єкта дослідження. Зазначимо, гуманітарне пізнання та гуманітарні науки є специфічною формою відображення дійсності, об'єктами яких є людина й людське суспільство та їхня історія. Специфіка гуманітарного пізнання полягає в тому, що воно залежне від соціокультурних факторів, має специфічний предмет, що відбивається на дослідженні в формі знаково-символічного матеріалу та застосуванні інтерпретаційних методів і вимагає оцінки результатів пізнання. Гуманітарні науки є тим «якорем», що дозволяє людині отримувати відповіді на життєво важливі питання й адаптуватися до постійних змін умов власного існування та зберігати свою людськість у динамічному соціальному просторі.

Отже, актуальність публікації обумовлена саме необхідністю опису герменевтики як методу соціального і гуманітарного пізнання та методології, що найчастіше використовується в просторі соціогуманітарних наук, а також фактом, що остання третина XX ст. та початок XXI ст., проходячи під гаслом антропологічного звороту, також підняли на новий рівень соціогуманітарне пізнання.

Постановка проблеми. Винятковим предметом соціального і гуманітарного пізнання є текст. Текст є первинною реальністю і початковою точкою будь-якої гуманітарної науки. Потенційно текстом може бути будь-що, що має стосунок до людини, і можливість його розуміння закладена в діалогічному контексті певного часу: як сенс, як система мотивів тощо. Неоднозначність і багатовимірність сенсу в повсякденні й науці породжує потребу в створенні та застосуванні адекватних методів пізнання. Історія розвитку науки добре демонструє, що час від часу відбувається заміна одного, визнаного за адекватний, трендового методу іншим. Проте, починаючи з другої половини XX ст. у західному

науковому дискурсі починається змагання двох контрастуючих щодо одна одної дослідницьких стратегій: постпозитивістська філософія науки, орієнтиром для якої є методи природничих наук, VS герменевтична філософія науки, орієнтиром для якої є переважно методологія соціальних і гуманітарних наук. На кінець XX ст. різні герменевтичні концепції отримали широке поширення й сама герменевтика отримала ракурс розгляду як міждисциплінарна теорія тлумачення текстів, як універсальне філософське знання, здатне слугувати методологічною основою розуміння дійсності. Фактично на сьогодні герменевтика претендує не стільки на створення теорії суспільних наук, скільки на виявлення філософських, тобто методологічних і світоглядних підстав соціальних і гуманітарних наук.

Аналіз останніх публікацій. Аналізуючи основні публікації останніх років, які присвячені темі герменевтики та її виходу в простір гуманітарних наук, не можна не згадати тих, хто здійснив у XIX ст. – першій половині XX ст. герменевтичний філософський переворот і надав конкретики обґрунтуванню того, як люди в цілому розуміють та тлумачать тексти. До таких науковців належать засновники: «сучасної герменевтики як загального дослідження» Ф. Шлейєрмахер, герменевтики як методу дослідження гуманітарних наук В. фон Дільтей, онтологічної герменевтики і введення мовної проблематики М. Гайдеггер і тлумачення значення як інтерпретації Ф. Ніцше. Згадані мислителі сформували продуктивну основу і стали началом для розгортання більш пізніх герменевтичних концепцій А. Н. Уайтхеда, Е. Бетті, Г.-Г. Гадамера, П. Рікера, які обумовили остаточне перетворення герменевтики з мистецтва розуміння/трагування текстів на філософський та науковий методи [6, с. 45].

Враховуючи, що на новітньому етапі розвитку філософського дискурсу найбільш потужно герменевтика присутня в соціо-гуманітарних науках, то доцільним є вказівка на публікації тих науковців, які в дискурсі філософії науки аналізують специфіку соціального та гуманітарного знань. Це публікації В. Аршинова, В. Буданова, В. Маркіна, О. Мамчур, В. Розіна, П. Тищенко, Б. Юдина та ін. Серед науковців, які на сьогодні займаються проблематикою герменевтики як складової методології, так і у

зв'язку з проблемою розгортання соціогуманітарного знання, виділяються публікації Н. Арутюнової, І. Вдовіної, С. Гусева, Т. Касавіна, В. Кузнецова, В. Лекторського, І. Михайлова, В. Стьопіна, Г. Тульчинського, О. Шульги, Н. Юліної.

Постановка завдання. Звісно, що будь-який науковий метод, сам по собі, без урахування інших факторів, що сприяють успіху пізнання, не виведе людину до істини, але він здатний дисциплінувати хід пізнання і дає можливість досліднику зекономити час і сили та більш раціонально й ефективно досягти розшукованої істини. Значущість герменевтичного методу від моменту його зародження до сьогодення можна порівняти з процесом кристалізації дорогоцінного каміння. Цей метод зростає поступово і серед практичних і теоретичних потреб, що вплинули на розвиток герменевтики, можна назвати: запити давньогрецького суспільства, перетворення християнства на домінуючу релігію та запит у зв'язку з цим на переклади і тлумачення біблійних текстів в добу Реформації і пов'язану з цим критику католицької доктрини. Найсуттєвіший поштовх для початку нового етапу завойовування інших сфер метод герменевтики отримав у Новий час, за якого були сформовані умови для виокремлення в самостійні напрямки дослідження таких феноменів, як наука, політика, економіка, психологія, та затребуваним став переклад з класичних мертвих мов на живі мови літературних, філософських та історичних пам'ятників і їх коментарі, актуалізувався інтерес до історії, мовознавства в зв'язку із усвідомленням важливості збереження авторитету гуманітарного знання, нівелювання якого стало одним із напрямків докладання зусиль філософами-позитивістами. Однак ще один потужний імпульс для подальшого «захоплення» нових сфер метод герменевтики отримав в ХХ ст. завдяки перетворенню соціального простору на інформаційне суспільство, де комунікація та діалог стали визначати успішність результатів учасників такої взаємодії. Тому, враховуючи вказане *метою* публікації, визначено виділення основних специфічних ознак герменевтичної методології в просторі соціогуманітарних наук.

Виклад основного матеріалу. У філософські роздуми ХХІ ст. слово «герменевтика» (давньогрецьке – ἑρμηνεύω в латинській

транскрипції – «hermeneuein») увійшло, маючи в собі сенс «висловлюватися, виражати, тлумачити, інтерпретувати, перекладати» та як назва впливового філософського напрямку, в якому розуміння розглядається як умова осмислення буття. Загальноприйнятим є позиція, що «герменевтика» як поняття є похідним від імені бога Гермеса (грец. Ἑρμῆς, лат. Hermes; у римлян – Меркурій), який був посередником між небом і людьми. Греки поважали його за те, що він, син Зевса й Мойри, богині долі, будучи богом та тлумачачи веління Олімпу, допомагав людям зрозуміти й знайти правильний напрямок руху в житті. У зв'язку з цим герменевтика тривалий час розглядалася як практичне мистецтво, а не як організована теорія. З часом школи риторів і софісти зробили важливий крок до усвідомлення правил розуміння й тлумачення та спрямували герменевтику в напрямку перетворення на науку й метод. Хоча і тут треба визнати, що до герменевтики як методу було ще далеко, адже навіть у Платона, наприклад, в «Тімеє» термін «hermeneutike» вживається у значенні близькому до іншого грецького слова «mantike» – мистецтво передбачення. Саме в цьому діалозі герменевтом є пророк, який тлумачить специфічний надрозумний сенс, хоча, в іншому, в «Йоні», інтерпретатором уже виступив поет, який є «герменевтом богів». Однак спільна риса між ними все ж таки залишилася – вони були посередниками, ретрансляторами, інтерпретаторами божих ідей.

Подальше розгортання герменевтики пов'язують з трактатом Арістотеля «Про тлумачення» («Peri hermeneias»), в якому вперше саме і був використаний термін «герменевтика» як складова логіки. Формально цей трактат був першим кроком до переходу герменевтики зі сфери мистецтва тлумачення в простір філософії, пов'язаної з тлумаченням більш прихованого сенсу певного тексту та методології.

Практичні потреби життя людини, що наклалися на масштабні історичні події, дали основу для подальших змін у перетворенні герменевтики на метод. Потому, після Арістотеля, наступною віхою в розвитку герменевтики стає прагнення зрозуміти інше за складовими духовне життя християнської Античності та християнського Середньовіччя. За Середньовіччя герменевтика опинилася в руках кола обраних і виходила з передумови істин-

ності священних текстів (Законів, Біблії), а, отже, ставилося питання винятково про «правильне розуміння» «темних» місць цих текстів. Завдання пізнання, таким чином, було не у відкритті чогось нового чи пошуках істини, а в правильному тлумаченні вже наявного. А якщо правдою було те, що не піддавалося однозначному поясненню, то в хід пускалися різні герменевтичні прийоми (наприклад, символіко-алегоричний метод), а сама герменевтика «як дослідження і тлумачення єдино істинної реальності заміняла і науку, і філософію. Пізніше місце герменевтики як засобу пошуку і встановлення істини зайняло наукове пізнання. Герменевтика була відтіснена у сферу мистецтва» [5, с. 92].

У добу Відродження герменевтика поволі виходить на абсолютно новий виток розвитку, поступово звільняючись від переважної орієнтації на теологію. Герменевтика Відродження розвивалася виходячи з потреби в перекладах античних текстів та їх коментування на новоєвропейських мовах. У зв'язку з останнім уже в середині XVII ст. Й. Даннауер у своїй роботі надав вказівки щодо шляху звільнення від неясностей текстів через дотримання низки принципів, які включають: узгодженість суджень, дослідження передумов і висновків, виділення аналогій, цільової спрямованості тексту, знання особливостей використовуваних автором лінгвістичних прийомів, недопущення плутанини при перекладах [9, с. 414].

Пізніше, через пошуки вирішення завдання щодо необхідності формування і застосування юридичних норм, отримує імпульс розвитку юридична герменевтика. Так, у першій половині XIX ст. значний внесок в юридичну герменевтику зробив Ф. К. Савінії, який детально розглянув чотири типи інтерпретації: граматичну, як розгляд сенсу слів і пропозицій; систематичну, як розуміння цього закону, виходячи з горизонту всіх законів як єдиного цілого; історичну, як розстановка акценту на тому, що вже було і що має місце бути у сфері права і телеологічну, як виявлення сенсу і мети цього закону [9, с. 415]. Проте юридична герменевтика не стала єдиною галуззю, яка отримала поштовх для розгортання в XIX ст. Імпульс для розвитку герменевтики як філософської проблеми був наданий появою праць Ф. Шлейермахера і В. Дільтея. Німецькому теологу і філософу Ф. Шлейермахеру

вдалося включити до сфери свого аналізу всі основні проблеми герменевтичного методу. Метод герменевтики Шлейєрмахера передбачав діалогічність гуманітарного мислення, єдність граматичної і психологічної інтерпретацій, принцип взаємопов'язаності частини і цілого при розумінні текстів, залежність розуміння від знання автора, розуміння несвідомого в творчості автора, побудова гіпотез, що ґрунтуються на попередньому розумінні. Щодо позиції В. Дільтея, то він у праці «Витоки герменевтики» вказав на необхідність розгляду тексту як способу об'єктивації життєвого світу та означив процес тлумачення як процес деконсервації сенсу.

Якщо виходити із сутності герменевтики як методології соціогуманітарного знання, то доцільно зазначити, що сучасна філософська герменевтика є реакцією на зведення неопозитивізмом теорії пізнання до методології. У певному сенсі можна також стверджувати, що розвиток і поширення герменевтичних концепцій у контексті західноєвропейської сучасної філософії пов'язаний з реалізацією принципів суб'єктивності та індивідуалізму інтерпретації і конкуренції на «ринку ідей» та з герменевтичним вибухом, що припав на останню третину ХХ ст. Таким чином, поступово сфера застосування герменевтики як методу розширювалася і на кінець ХХ ст. вона вже стала впливовим напрямком філософії та універсальною методологією гуманітарних наук.

Сприяла такому сценарію поява кола фахівців, які своїм поклонанням визначили пояснення та деталізацію значення герменевтики для «науки про дух». Одним з впливових філософів, ідеї якого визначили розвиток герменевтики в ХХ ст., є Г.-Г. Гадамер, який у роботі «Істина і метод» протиставив науковому досвіду, цілераціональній практиці та технічному мисленню практичні вміння і навички життя, здоровий глузд, мову, естетичний смак, гру, кмітливість і освіченість. На думку Гадамер, «герменевтика посідає відповідне їй місце і в теорії науки ... вона відкриває всередині науки – за допомогою герменевтичної рефлексії – умови істини, що не знаходяться у логіці дослідження, а передують їй» [4, с. 616]. Більше того, на думку дослідника, «вся наука включає в себе герменевтичний компонент» [4, с. 624], а це

означає, що не тільки гуманітарне чи соціальне знання залучає герменевтичний метод у дослідження, а й природниче.

Подальше розгортання герменевтики як методології соціогуманітарних наук відбулося завдяки внеску французького філософа П. Рікера. Він «вивів класичну думку далеко за рамки філософських і гуманітарних кіл – у широке поле громадського життя людства» [7, с. 6], адже вперше розглянув гносеологічну складову герменевтики в семантичному, екзистенційному і рефлексивному аспектах. Семантичний аспект, на думку філософа, виявляється під час дослідження прихованого за очевидним і корельованого з психоаналізом, структуралізмом, аналітичною філософією та екзегетикою сенсу. Щодо екзистенційного аспекту, то він передбачає пізнання за різними способами інтерпретації різних модусів буття при проблематичності знаходження їх єдності. Рефлексивний аспект, за Рікером, є моментом самопізнання і покликаний спростувати ілюзію «чистоти» того, хто рефлексує і обґрунтувати необхідність пізнання рефлексуючого через його суб'єктивізацію. Таким чином, для Рікера герменевтика необхідно пов'язана з філософією, не є лише самостійним методом, хоча і має обмежити сфери застосування вказаних вище методів.

На противагу герменевтичному підходу Рікера Е. Бетті виступив за збереження герменевтики як незалежного від філософії методу гуманітарних наук [3]. Для Бетті герменевтика виглядає як загальна теорія плюс метод інтерпретації й тим самим вступив у полеміку з Гадамером. Для Гадамера герменевтика була в основі філософією, а Бетті хотів методично строго встановити роль інтерпретатора і значення тексту в герменевтичному досвіді. Бетті вважав, що тлумачення є вимогою, «зверненою до спонтанності духу, що покликаний до розуміння, про домагання, що не може бути виконано без його діяльної участі» [3, с. 23]. Отже, герменевтичний досвід має сприяти розумінню, яке можливо тільки в поєднанні, за якого «об'єктивовано дух, і адресовано суб'єкту, живому духу, який розмірковує, якого найрізноманітніші інтереси життєвої актуальності підбурюють до розуміння» [3, с. 23].

Взагалі, на сьогодні, завдяки тривалому розгортанню в часі та синтезуванню напрацювань дослідників герменевтика як ме-

тодологія соціогуманітарних наук уже чітко сформувала основні свої установки, а саме:

1. Розуміння. Питання, що пов'язані з розумінням, виникають, коли хочуть усвідомити наміри співрозмовника не тільки в процесі вербального спілкування, а й невербального, по жестах, міміці та модуляції голосу. Складність того, що потрібно зрозуміти, різна і в науковому аналізі потрібно більше спеціальних знань, ніж у повсякденному міжособистісному спілкуванні. Але що і як має бути зрозумілим?

Шлейермахер Ф. визначає розуміння як мету, як предмет потреби: «розуміння треба бажати в кожній точці пошуку» [8, с. 62]. Розуміння має бути скеровано усвідомленням, що його направляє, а усвідомлювати воно себе починає в ситуації зіткнення з якимось проблемним висловлюванням, що вимагає осмислення. За відсутністю особливих випадків або конкретних інструкцій гарантувати правильне розуміння може або лінгвістичний, або прагматичний контекст. Крім того, як свідчить правило «технічної» інтерпретації Ф. Шлейермахера, кожне слово має розумітися на основі найближчого свого оточення.

Розуміння може обернутися нерозумінням або, як це описав У. Еко «reading – misreading». Причинами такої трансформації можуть бути: або переоцінка, або недооцінка якихось фактів, що викладаються в тексті. Наприклад, прагнення пояснити «важкі» місця може привести до зворотного результату. Також причиною нерозуміння може стати і недооцінка простих речей. За Ф. Шлейермахером, розуміння ускладнюється, а деякі місця стають невиразними за відсутністю належної уваги до простих речей: деякі «... місця викличуть ускладнення тільки тому, що не були зрозумілі і більш легкі» [8, с. 41]. Справа в тому, що саме «прості» місця можуть стати злим жартом і «ведмежою послугою» з тієї причини, що здаються надто простими і часто ігноруються в плані об'єкта докладання інтелектуальних зусиль.

Як би там не було, розуміння починається з «накидання сенсу»: «Той, хто хоче зрозуміти текст, постійно здійснює накидання сенсу» [4, с. 318]. Попереднє «накидання сенсу» є не що інше як гіпотеза у вигляді більш-менш правдоподібної здогадки як треба розуміти. Основною умовою її висунення визнається передбачен-

ня сенсу: «...цей перший сенс прояснюється в свою чергу лише тому, що ми з самого початку читаємо текст, очікуючи знайти в ньому той чи інший певний сенс. Розуміння того, що міститься в тексті, і полягає в розробленні такого попереднього начерку, який, зрозуміло, піддається постійному перегляду при дедалі відчутнішому поглибленні у зміст тексту» [4]. Це означає, що розуміння стає частково «передструктурою розуміння» (М. Гайдеггер) та «антиципацією сенсу» (Г.-Г. Гадамера) [4, с. 321].

2. Тлумачення. Розуміння переходить у тлумачення, коли зміст висловлювання не можна вивести безпосередньо із значення його складових слів, коли разом зі знанням значення слів, відображених у словнику, потрібно ще й знання умов їх вживання в конкретній комунікативній ситуації. Ілюстраціями такої тези є або фраза «Я розумію, що ти кажеш, але ніяк не зрозумію, що ти маєш на увазі», яку людина часто використовує, або запитання «Що ти маєш на увазі?» чи «До чого ти це говориш?».

Тлумачення спрямоване на прагматичний сенс. До нього вдаються, коли «необхідно не тільки розуміння значення отриманого повідомлення, але і його інтерпретація, розшифровка» [2, с. 184]. Виділяючи умови правильного тлумачення, відома знавчиня та дослідниця семантики Н. Арутюнова зазначила: «Розуміння забезпечується знанням значень слів і речень (семантична компетенція), інтерпретація – знанням механізмів використання мови (прагматична компетенція)» [2, с. 184]. Тому, робить далі висновок Н. Арутюнова, «об'єкт розуміння – величина постійна; інтерпретація ж спрямована на змінний сенс слів у висловленні й самих висловлювань» [2, с. 184]. А це означає, що правильне розуміння не є запорукою правильної, неспотвореної інтерпретації/тлумачення, адже певний відсоток успіху покладений на інтепретатора.

Розуміння стає тлумаченням, як тільки стикається з проблемним висловлюванням, що вимагає експлікації. Всякого роду безглуздість переосмислюється при цьому в злагоді з аксіомою герменевтики: якщо якийсь висловлювання не відповідає вимозі ясності або здається безглуздим, необхідно задатися питанням, чи не криється тут щось інше. Але, задаючись таким питанням, треба пам'ятати про його «зворотний бік» – пошуки приховано-

го змісту можуть обернутися герменевтичним свавіллям, займа підозрілість – наділенням малозначущих фактів невластивим для них сенсом. Виходячи з презумпції таємниці, виявити «таємний» сенс можна за бажання всюди, навіть у запитанні «Чи любите ви котів?». Отже, на тлумачення спрямоване основне завдання «розкрити сенс», а не написати його, знімаючи історичну дистанцію, яка є між написаним текстом та тим, хто намагається цей сенс витлумачити.

3. Застосування. Тлумачення стає застосуванням, як тільки підпорядковується суто зовнішнім завданням: пристосувати аналізований твір до політичних, ідеологічних та інших засадничих установок, проілюструвати положення якоїсь наукової теорії, узгодити із загальноприйнятими уявленнями, спроектувати власні погляди, думки і прагнення. У всіх подібних випадках «завжди має місце щось на зразок застосування тексту, що підлягає розумінню, до тієї сучасної ситуації, в якій знаходиться інтерпретатор» [4, с. 364].

Як наполегливо доводив Г.-Г. Гадамер, зміст тексту невіддільний від культурно-історичної ситуації, в якій відбувається його розуміння і тлумачення, від завдань, що стоять перед інтерпретатором. Усе це в сукупності впливає на вибір стратегії і процедур інтерпретації й на те, яким чином реалізується герменевтичний метод у реальності. Отже, «застосування є така ж інтегральна складова частина процесу герменевтики, як розуміння і тлумачення» [4, с. 365]. Застосування часто несе в собі певну небезпеку, адже якщо мало місце свідоме довільне тлумачення, нав'язування тексту невластивих для нього смислів і видів кодування, яке мається на увазі під «герменевтичним свавіллям», то подібна інтерпретація є доволі сумнівною та такою, що втратила вкладений у текст сенс.

Таким чином, застосовуючи герменевтичний метод у просторі соціогуманітарних наук, науковець має пам'ятати про те, що «герменевтика має провести аплікацію, оскільки, долаючи часову дистанцію, яка відокремлює інтерпретатора від тексту, долаючи сенсо-відчуження, під яке неминуче підпадає текст, вона також слугує дієвості та авторитету сенсу» [4, с. 368–369].

Висновки. Отже, як підсумок, зазначимо. На ранньому етапі свого розвитку, за періоду грецької філософії та середньовічної теології герменевтика розумілася як мистецтво, як допоміжний засіб тлумачення і розуміння текстів. Пізніше вона стала розглядатися як варіант пошуку істини і науковий метод, проте все одно частково зберегла свою позицію як варіації мистецтва. Герменевтика ніколи не була абстрактною теорією, навпаки, вона завжди була супровідним елементом соціальної діяльності людей, бо застосовувалася для вирішення нагальних питань заради нормального функціонування соціального простору. Простежуючи шлях розгортання герменевтики, слід виділити момент, який вчені усвідомили: класична, теологічна, юридична, історична та інші варіації герменевтики, що розвиваються паралельно, користуються багатьма загальними способами інтерпретації, а отже, існують загальне мистецтво та принципи і закони інтерпретації.

Особлива популярність герменевтики в ХХІ ст. у тому, що вона визнається дієвою універсальною соціогуманитарною методологією, що пов'язується з розумінням, тлумаченням/інтерпретацією та застосуванням. Розуміння в соціальногуманитарних науках – це осягнення досліджуваних об'єктів – процесів, предметів та дій і різних текстів. Функція інтерпретації полягає в тому, щоб навчити розуміти текст і його цінність. Застосування є умовою, що дистанція між ситуацією створення тексту та часом її інтерпретації подолана завдяки зусиллям інтерпретатора.

Список використаних джерел

1. Андреев И. Д. О методах научного познания. Москва: Наука, 1964. 184 с.
2. Арутюнова Н. Д. Общая и частная оценка. *Язык и мир человека*. 2-е изд., испр. Москва: Языки русской культуры, 1999. С. 183–223.
3. Бетти Э. Герменевтика как общая методология наук о духе / пер. с нем.: Е. В. Борисов. Москва: Канон+; РООИ Реабилитация, 2011. 144 с.
4. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы филос. герменевтики / пер. с нем.; общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. Москва: Прогресс, 1988. 704 с.
5. История современной зарубежной философии: компаративистский подход. Санкт-Петербург: Лань, 1997. 480 с.
6. Кузнецов В. Г. Герменевтика и гуманитарное познание. Москва: Изд.-во МГУ, 1991. 192 с.

7. Сігов К. Поль Рікер: пам'ять, історія, вдячність. *Дух і літера*. 2006. № 15–16. С. 6–16.

8. Шлейермахер Ф. Герменевтика / пер. с нем. А. Л. Вольского; науч.ред. Н. О. Гучинская. Санкт-Петербург: Европейский Дом, 2004. 242 с.

9. Schreiter J. Hermeneutik. *Enzyklopädie zur bürgerlichen Philosophie im 19. und 20. Jahrhundert*. Leipzig, 1988. P. 411–438.

References

1. Andreev, I. D. (1964), On the methods of scientific knowledge. Science, Moscow.

2. Arutyunova, N. D. (1999), "General and specific assessment", *Human language and world*. Languages of Russian culture, Moscow, pp. 183–223.

3. Betty, E. (2011), Hermeneutics as a General Methodology of the Sciences of the Spirit, translated by Borisov, E. V., ROOI Rehabilitation, Moscow.

4. Gadamer H. G. (1988), Truth and Method: The Basics of philosophical hermeneutics, translated from German, Progress, Moscow.

5. History of Modern Foreign Philosophy: Comparative Approach (1997), Lan, St. Petersburg.

6. Kuznetsov, V. G. (1991), Hermeneutics and humanitarian knowledge, Moscow State University Publishing House, Moscow.

7. Sigov, K. (2006), "Paul Ricoeur: memory, history, gratitude", *Spirit and letter*, № 15–16, pp. 6–16.

8. Schleiermacher F. (2004), Hermeneutics, translated by Volsky, A. L. / in N. O. Guchinskaya (Ed.), European House, St. Petersburg.

9. Schreiter, J. (1988), "Hermeneutik", *Enzyklopädie zur bürgerlichen Philosophie im 19. und 20. Jahrhundert*, Leipzig, pp. 411–438.